

Hülya ÇETİN¹
Aynur UYSAL²

ARAŞTIRMA

BULGARİSTAN GÖÇMENİ YAŞLILARDA SOSYAL AĞ VE SOSYAL DESTEK

Öz

Giriş: Bu çalışmada, Bulgaristan göçmeni yaşlıların algıladığı aile ve arkadaş desteğini, sosyal ağlarının büyüklüğünü belirlemek amaçlanmıştır. Bulgaristan göçmeni yaşlıların aile ve arkadaş desteği puanları, sosyal ağ büyüklüğü ve sosyodemografik özellikleri ile karşılaştırılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipteki araştırma, Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırma örneklemini, 1989 yılından sonra Bulgaristan'dan göçle gelen Türk vatandaşlarının çoğunlukta yaşadığı İzmir ili, Görece Beldesi'ndeki 65 yaş üstü 332 yaşlıdan araştırmaya katılmada gönüllü 300 yaşlı oluşturmaktadır. Veri toplamada Sosyodemografik Form, Algılanan Aile Desteği Ölçeği, Algılanan Arkadaş Desteği Ölçeği ve Sosyal Ağ Listesi kullanılmıştır.

Bulgular: Göçmen yaşlıların yaş ortalaması 73.0±5.94, yaşlıların aile desteği puan ortalaması 28.38±8.91, arkadaş desteği puan ortalaması 18.41±11.33'dür. Sosyal ağ büyüklüğü ise ortalama 13±4.48 kişiden oluşmaktadır. Yaşlıların sosyal ağının büyüklüğü ile algılanan aile ve arkadaş desteği puan ortalaması arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0.05).

Sonuç: Bulgular doğrultusunda göçmen yaşlıların aile ve topluma entegrasyonunu sağlamak için sosyal destek yapılarının güçlendirilmesi ve daha iyi ve mutlu bir yaşam için yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Destek; Göçmen; Yaşlı.

RESEARCH

SOCIAL SUPPORT AND SOCIAL NETWORK FOR ELDER IMMIGRANTS FROM BULGARIA

ABSTRACT

Introduction: This research aimed to examine the perception of support from family and friends in immigrant elders from Bulgaria and the size of their social network. Support from family and friends scores of immigrant elders from Bulgaria were compared with the size of their social network and their sociodemographic characteristics.

Materials and Method: The descriptive study was conducted between October and December 2008. The study sample consisted of 300 volunteer elders among 332 elders over 65 years of age, living in İzmir, Görece, a district where many Turkish citizens who came from Bulgaria after 1989 have settled. Socio-demographic Form, Perceived Family Support Scale, Perceived Friends Support Scale and Social Network List were used for data collection.

Results: The mean age of immigrant elders was 73.0±5.94. The mean family support score was 28.38±8.91, while the mean friends support score was 18.41±11.33. The size of the social network was 13±4.48 people. There was a positive and significant relation between the size of the social network of elders and the mean perceived family and friend scores (p<0.05).

Conclusion: According to these findings, we suggest reinforcing the social support structures and developing new service models for a better and happier life in order to enable social integration of the immigrant elders to the family and the society,

Key Words: Social Support; Emigrants and Immigrants; Aged.

İletişim (Correspondance)

Aynur UYSAL
Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi İZMİR

Tlf: 0232 311 55 80
e-posta: uysal_aynur@yahoo.com

Geliş Tarihi: 28/12/2011
(Received)

Kabul Tarihi: 03/06/2012
(Accepted)

¹ Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Çocuk Hastanesi İZMİR

² Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi İZMİR

GİRİŞ

Dünyada küreselleşmenin doğrudan ya da dolaylı etkileri, bölgesel çatışmalar, yoksulluk, işsizlik, teknoloji ve buna bağlı olarak ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesinden dolayı göç edenlerin sayısı da giderek artmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün (2005) raporuna göre dünyada 192 milyon insan, doğdukları yerin dışında yaşamaktadır. Bu da dünya nüfusunun %3'üne denk gelmektedir. Kabaca dünyada her 25 insandan biri göçmendir (1).

Türkiye'ye yönelen en büyük dış göçler Osmanlı imparatorluğunun çöküşü ile birlikte kaybedilen topraklardan ana yurda olmuştur. Balkanlar'da kaybedilen her toprak parçası oradan kopup gelen göçmen kabilelerini de beraberinde getirmiştir (2). Bölgede, 1980'lerden beri süregelen sosyo-politik ve ekonomik değişimler Türkiye'ye yönelik uluslararası bir göç dalgasının oluşmasında önemli bir faktör olmuştur (3). Balkanlarda yaşanan sosyopolitik gelişmelerin en önemli sonuçlarından biri de ülkelerin Müslüman azınlıklarını hedeflediği asimilasyon girişimleridir. Bu girişimlerin sonucunda Türkiye, Bulgaristan'ın 1989 yılında 300 binin üzerinde Türk'ü sınır dışı etmesiyle yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. (2, 4). Bu göçmenlerin çoğu Bursa, İstanbul ve İzmir gibi illerde devlet desteği ile yapılan konutlara ve daha önce göçle gelen akrabalarının yanına yerleştirilmişlerdir (5).

Göç, bu süreci yaşayan herkes için (yetişkin, genç, çocuk, kadın, erkek) sarsıcı bir deneyim olma riskini taşır. Göç edenler üzerindeki en etkili bağlamsal değişiklikler; sosyal destek ağlarında, sosyoekonomik statüde, kültürel ortamda ve kişiler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerdir (6). Herkes farklı düzeylerde ve farklı yönlerde de olsa bu süreçten etkilenir. Özellikle kadın, çocuk ve yaşlılar sağlık açısından diğer gruplara göre daha fazla risk altındadır (4).

Tüm dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı giderek artmaya ve aile destek sistemleri giderek azalmaya devam ettiğinden yaşlılarda sosyal destek konusu giderek önem kazanmaktadır. Aile ve diğer kişiler, ev ya da gelir gibi sosyal kaynakların varlığı ve kalitesi yaşlının fonksiyonel kapasitesini etkileyebilecek anahtar unsurlardır (7,8).

Sosyal desteğin sağlanmasında yaşlının etkileşim içinde bulunduğu sosyal ağın büyüklüğü ve algıladığı sosyal desteğin niteliği yaşlılık dönemine uyumunda etkili olmaktadır. Aile bireylerinden gelen destek ise yaşlı bireyin bağımsızlığını devam ettirme, akut ve kronik hastalıklarla baş etme yeteneğini kolaylaştırmaktadır (8). Göçmen yaşlının sağlık bütünlüğünü koruyabilmesi için sosyal desteğe ihtiyacı vardır. Koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında sosyal destek önemli bir yer tutmaktadır (9).

Yaşın duygusal sorunlara etkisi ile ilgili çelişiklere rağmen yaşlı göçmenlerde sıkıntı semptomlarının gençlere göre daha yüksek düzeylerde olduğu belirtilmektedir. Bu farklılığı genç göçmenlerin hızlı uyum sağlama özelliği, yerleşik toplumun kültürüne uyum sağlamada daha fazla esnek ve açık bir tutum almaları, yeni bir dilin, kültürün ve diğer değişikliklerin zorluklarından daha az etkilenmelerinin yaratabileceği vurgulanmaktadır. Göçmenlerin duygusal sıkıntılarını etkileyen diğer faktörler arasında sosyal destek ağlarının önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Sosyal destek ağları zayıf olan göçmenler duygusal sıkıntıya daha eğilimli olmaktadır (6).

Balkanlardan zorunlu göçle ülkemize gelen nüfus üzerinde yapılan çalışmaların genelde sosyal bilimler alanında yoğunlaştığı görülmektedir (2,3,4,10). Bu grup üzerinde sağlık alanında yapılan sınırlı çalışmalar da ergen ve kadın nüfus üzerinde yürütülmüştür. Bulgaristan'dan göçle ülkemize gelen yaşlılar; hem fiziksel yer değiştirmenin getirmiş olduğu ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik ve kültürel sorunlarla hem de yaşlılığın getirmiş olduğu fiziksel, biyolojik, sosyal ve ekonomik sorunlarla baş etmek durumunda kalmakta ve bu sebeple sağlık açısından önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Bulgaristan göçmeni yaşlıların algılanan aile ve arkadaş desteğini, sosyal ağın büyüklüğünü belirlemek ve etkili demografik faktörler ile olan ilişkisini incelemek amacıyla bu çalışma planlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte olan araştırma, Bulgaristan göçmenlerinin yoğunlukla yaşadığı İzmir'in Menderes İlçesine bağlı Görece Beldesi'nde Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırma evrenini, 1989 yılından sonra Bulgaristan'dan göçle gelen Türk vatandaşların çoğunlukta yaşadığı İzmir ili Görece Beldesi'ndeki 65 yaş üstü 332 yaşlı oluşturmaktadır. Bu beldede yaşayan 65 yaş ve üzeri Bulgaristan göçmeni 332 yaşlıdan çalışmaya katılmayı kabul eden 300 yaşlı araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılım %90'dır.

Veri Toplama

Veriler, araştırmacılar tarafından yüzyüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Veri toplamada aşağıdaki formlar kullanılmıştır:

Tarıtııcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen formda yaşlıların yaş, cinsiyet, öğrenim durumu gibi sosyo-demografik özellikleri-

ne, sağlık özelliklerine ve göç özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Form dört likert, dört açık uçlu ve 24 kapalı uçlu olmak üzere toplam 32 sorudan oluşmaktadır.

Algılanan Aile Desteği ve Arkadaş Desteği Ölçeği (AAADÖ)

Bu iki ölçek, algılanan sosyal desteği değerlendirmek için Procidano ve Heller (1983) (11) tarafından geliştirilmiş Türkçe'ye uyarlaması Sorias tarafından (1988) (12) yapılmıştır. Ölçeğin test-yarı test yöntemiyle saptanan güvenilirlik katsayısı oldukça yüksek ($r=0.77-0.94$) bulunmuştur. Bizim çalışmamızda ise Algılanan Aile Desteği Ölçeği için güvenilirlik katsayısı $=0.66$, Algılanan Arkadaş Desteği Ölçeği için $=0.58$ olarak bulunmuştur (12).

Algılanan Aile Desteği Ölçeği, 20 sorudan oluşmaktadır. Ölçekte 3, 4, 16, 19 ve 20. sorulara "hayır (2)", "evet(0)", "kısmen (1)"olarak puan verilirken, diğer tüm sorular "hayır (0)", "evet (2)", "kısmen (1)"olarak puanlanmıştır. *Algılanan Arkadaş Desteği Ölçeği* 20 sorudan oluşmaktadır. 2, 6, 7, 15, 18, 20. sorularda "hayır" (2), "evet" (0), "kısmen" (1), diğer sorularda "evet" (2), "hayır" (0), "kısmen" (1) olarak ağırlık puanı almaktadır (12).

Tüm maddelerden alınan puanların toplanmasıyla bir toplam puan elde edilmektedir. Ölçeklerden alınan puanlar 0-40 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, algılanan desteğin yüksek olduğunu; düşük puanlar ise, desteğin algılanmadığını ya da destekten yoksun oluşu ifade etmektedir.

Sosyal Ağ Listesi

Hirsch'in (1980) geliştirdiği (13) ve Sorias'ın (1988) Türkçe uyarlamasını yaptığı sosyal ağ soru listesi iki bölümden oluşmuştur. İlk bölüm sosyal ağın kimlerden oluştuğunu ve büyüklüğünü saptamayı amaçlamaktadır. Burada katılımcıların yaşamlarında önemli olan bireyleri önem sırasına göre sıralamaları istenir. Sıralama yapılırken bireylerin yakınlık derecesi ve yaşı parantez içinde yazılır. Liste en fazla 20 kişiden oluşur. Bu şekilde belirlenen sosyal ağdaki toplam kişi sayısı, bu kişilerin kaçının akraba kaçının arkadaş olduğu saptanır. İkinci bölüm sıradaş ilişkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Katılımcıların güç bir durumda kalıp yardıma ihtiyacı olduğunda birinci listeden kime güvenebileceğini sıralamaları istenmiştir. Böylece sıradaş sayısı belirlenmektedir (12).

Verilerin Analizi

Verilerin analizleri SPSS programı (Versiyon 15.0) kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri yaşlıların AAADÖ puan ortalamaları ve sosyal ağın büyüklüğüdür. Yaşlıların yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni durum, birlikte yaşadığı kişiler, gelir durumu, kronik hastalık varlığı,

sağlık durumunu algılama, yaşam memnuniyeti, göç yılı, yaşadığı yere uyum, göç etme nedeni, yaşanan güçlük, akrabalarla görüşme gibi özellikleri araştırmanın bağımsız değişkenleridir.

Yaşlıların AAADÖ puanları ile bu puanları etkileyebileceği düşünülen tanıtıcı özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesinde parametrik testlerden student t test ve tek yönlü varyans analizinden (one way anova), yaşlıların sosyal ağının büyüklüğü ile bu büyüklüğü etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde nonparametrik testlerden Kruskal Wallis ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Yaşlıların sosyal ağın büyüklüğü ile AAADÖ puanları arasındaki ilişkinin karşılaştırılması Spearman Brown Korelasyon analizi ile yapılmıştır.

Etik Açıklamalar

Araştırmada kullanılan Sosyal Ağ Listesi, AAADÖ kullanabilmek için Oya Sorias'tan yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya başlamak için Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Etik Kurulu'ndan, Görece Beldesi'nin bağlı bulunduğu Menderes Kaymakamlığı'ndan yazılı izin belgesi alınmıştır. Araştırmaya katılım konusunda yaşlıların sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR

Yaşlılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Yaş ortalaması 73.0 ± 5.947 olan yaşlıların %57.3'ü kadındır ve %22.3'ü okur-yazar değildir. Yaşlıların %65.7'si evli olup, %10.0'unun sosyal güvencesi yoktur. Yaşlıların %76.0'ı kendine veya aile üyelerine ait bir konutta yaşamakta ve % 85.0'ı emeklilik maaşı almaktadır. Yaşlıların %89.7'sinin hekim tarafından tanısı konulmuş en az bir kronik hastalığı vardır ve %71.3'ü en az bir yardımcı aygıt kullanmaktadır.

Yaşlıların Göçe İlişkin Özellikleri

Yaşlıların %70.7'si siyasal zorunluluk sebebiyle göç etmişlerdir. Yaşlıların Bulgaristan'dan göç etmelerinin üzerinden ortalama 18.0 ± 5.072 yıl geçmiştir ve %81.0'ı yaşadıkları çevreye oldukça çok uyum sağladığını belirtmiştir. Yaşlıların tamamı evlerinde Türkçe konuştuğunu ifade etmiştir.

Yaşlıların AAADÖ Puan Ortalamaları ve Sosyal Ağ Büyüklüğü

Yaşlıların algılanan aile desteği puan ortalaması 28.38 ± 8.91 , arkadaş desteği puan ortalaması 18.41 ± 11.33 'dir. Sosyal ağ büyüklüğü ortalama 13 ± 4.48 kişiden oluşmaktadır. Sosyal ağ

Tablo 1— Yaşlıların, AAADO Puan Ortalamalarına ve Sosyal Ağın Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Özellikler	Ortalama±ss	En Düşük	En Yüksek
Aile desteği puanı	28.38±8.91	0	40
Arkadaş desteği puanı	18.41±11.33	0	40
Sosyal ağ büyüklüğü	13±4.48	2	20
Sosyal aile sayısı	10±4.30	0	20
Sosyal arkadaş sayısı	2±2.14	0	10

ortalama 10±4.30 aile üyelerinden ve ortalama 2±2.14 arkadaşlardan oluşmaktadır (Tablo 1).

Yaşlıların sosyal ağının büyüklüğü ile algılanan aile desteği puan ortalaması arasında ($r = 0.245$, $p < 0.001$) ve yaşlıların sosyal ağının büyüklüğü ile algılanan arkadaş desteği puan ortalaması arasında pozitif yönde, çok zayıf, anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.266$, $p < 0.001$). Yaşlıların sosyal ağındaki aile üyelerinin sayısı ile aile desteği puan ortalaması arasında pozitif yönde, çok zayıf, anlamlı bir ilişki bulunurken ($r = 0.231$, $p < 0.001$), sosyal ağındaki aile üyelerinin sayısı ile algılanan arkadaş desteği arasında ($r = 0.049$, $p > 0.05$), sosyal ağdaki arkadaş sayısı ile aile desteği puan ortalaması arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($r = -0.030$, $p > 0.05$). Yaşlıların sosyal ağındaki arkadaş sayısı ile algılanan arkadaş desteği arasında pozitif yönde, kuvvetli, anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.714$, $p < 0.001$) (Tablo 2).

Yaşlıların AAADÖ Puanlarının ve Sosyal Ağ Büyüklüğünün Bazı Sosyodemografik Özellikler ile Karşılaştırılması

Yaşlıların yaş gruplarına göre algılanan aile desteği puan ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülürken ($t = 2.43$, $p < 0.01$); yaş gruplarına göre algılanan arkadaş desteği ve sosyal ağ büyüklüğü değişmemektedir ($p > 0.05$). Cinsiyetlerine ve öğrenim durumlarına göre algılanan aile, arkadaş

Tablo 2— Yaşlıların AAADO Puanı ile Sosyal Ağ Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Özellikler		Aile Desteği Puan Ortalaması	Arkadaş Desteği Puan Ortalaması
Sosyal Ağ	r	0.245	0.266
	p	0.000	0.000
Sosyal Aile	r	0.231	-0.030
	p	0.000	0.600
Sosyal Arkadaş	r	0.049	0.714
	p	0.400	0.000

desteği puanları ve sosyal ağ büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Yaşlıların medeni durumlarına göre algıladıkları aile desteği puanı incelendiğinde, evli olan yaşlıların bekar/dul olanlara göre istatistiksel olarak önemli düzeyde daha yüksek aile desteği puanına sahip olduğu saptanmıştır ($t = 3.49$, $p < 0.05$). Yaşlıların medeni durumlarının algılanan arkadaş desteği puanı ve sosyal ağın büyüklüğünde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Geliri gidere denk olan yaşlıların, geliri giderden az olan yaşlılara göre algılanan aile desteği ($z = 2.217$, $p < 0.05$), algılanan arkadaş desteği puanlarının ($t = 2.794$, $p < 0.05$) ve sosyal ağ büyüklüklerinin istatistiksel olarak önemli düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır ($Z = 2.612$, $p < 0.05$) (Tablo 3).

Yaşlıların birlikte yaşadığı kişiler ve algılanan aile desteği puanı arasındaki ilişki incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 25.722$, $p < 0.05$). İstatistiksel farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacı ile yapılan ileri analiz (Bonferroni) sonucunda fark yalnız yaşayan gruptan kaynaklanmıştır ($p < 0.001$). Yaşlıların birlikte yaşadığı kişiler ile algılanan arkadaş desteği puanı ve sosyal ağ büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Yaşlıların AAADÖ Puanlarının, Sosyal Ağ Büyüklüğünün Göç Özellikleri ile Karşılaştırılması

Yaşlıların göç etme yılları ile algılanan aile desteği puanı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Yaşlıların göç etme yılına göre algılanan arkadaş desteği puanı ($F = 4.016$, $p < 0.05$) ve sosyal ağ büyüklüğü ($\chi^2 = 7.589$, $p < 0.05$) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaşlıların yaşadığı yere uyumu ile algılanan aile desteği puanı ($F = 5.218$, $p < 0.05$) algılanan arkadaş desteği puanı ($F = 8.797$, $p < 0.05$) ve sosyal ağ büyüklüğü ($\chi^2 = 8.778$, $p < 0.05$) arasındaki anlamlı bir fark saptanmıştır. Yaşlıların göç etme nedenine göre algılanan aile desteği puanında ve sosyal ağında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken ($p > 0.05$), algılanan arkadaş desteği puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($t = 2.657$, $p < 0.05$). Yaşlıların göçte bağlı sorun yaşamalarına göre algılanan aile desteği puan ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmezken ($p > 0.05$), algılanan arkadaş desteği puan ortalamasında ($t = -3.862$, $p < 0.05$) ve sosyal ağında ($t = -3.862$, $p < 0.05$) istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmıştır. Yaşlıların akrabalarla görüşme durumu ile algılanan aile desteği puanı ($t = 3.347$, $p < 0.05$) ve sosyal ağ büyüklüğü ($Z = -2.992$, $p < 0.05$) arasında istatistiksel olarak önemli bir fark görülürken, algılanan arkadaş desteği puan ortalaması değişmemektedir ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 3— Yaşlıların AAADO Puanlarının, Sosyal Ağ Büyüklüğünün Bazı Sosyo-Demografik Özellikler Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Algılanan Aile Desteği Puanı			Algılanan Arkadaş Desteği Puanı			Sosyal Ağ Büyüklüğü					
	n	Ortalama±ss	F/t	p	n	Ortalama±ss	F/t	p	n	Ortalama±min-max	Z/x ²	P
Yaş Grubu			t				t				Z	
65-74 yaş	179	29.40±8.13	2.43	0.016	179	18.56±11.33	0.28	0.775	179	13.0±3.0-20.0	-1.278	0.201
75-90 yaş ve üzeri	121	26.87±9.80			121	18.18±11.36			121	12.0±2.0-20.0		
Cinsiyet			t				t				Z	
Kadın	172	28.40±8.80	0.46	0.964	172	18.44±11.57	0.05	0.955	172	13.0±2.0-20.0	-0.776	0.438
Erkek	128	28.35±9.10			128	18.36±11.04			128	13.0±3.0-20.0		
Öğrenim Durumu			F				F				x ²	
Okur/yazar değil	67	27.49±8.80	1.69	0.168	67	16.82±12.00	0.68	0.564	67	12.0±2.0-20.0	3.978	0.264
Okur yazar/ilkokul	136	27.71±9.06			136	18.77±11.03			136	13.0±4.0-20.0		
Ortaokul	60	29.38±9.62			60	18.46±11.35			60	13.0±5.0-20.0		
Lise/Üniversite	37	30.86±6.89			37	19.83±11.29			37	15.0±7.0-20.0		
Medeni Durum			t				t				Z	
Evlü	197	29.27±8.24	3.49	0.001	197	18.44±11.40	0.07	0.938	197	13.0±4.0-20.0	-0.154	0.877
Bekar/Dul/Boşanmış	103	25.82±9.61			103	18.33±11.24			103	13.0±2.0-20.0		
Birlikte Yaşadığı Kişiler			F				F				x ²	
Yalnız	33	18.66±10.75	25.7	0.000	33	19.78±11.49	0.50	0.604	33	12.0±2.0-20.0	4.910	0.086
Eş ile Birlikte	165	29.73±8.41	22		165	18.61±11.79			165	13.0±4.0-20.0		
Çocuklarla	102	29.35±7.01			102	17.63±10.55			102	13.0±3.0-13.0		
Gelir Durumu			t				t				Z	
Gelir Gideren Denk	76	30.50±7.41	2.68	0.008	76	21.51±11.64	2.79	0.006	76	14.0±5.0-20.0	-2.612	0.009
Gelir Giderden Az	224	27.66±9.28	9		224	17.35±11.05	4		224	12.0±2.0-20.0		

Tablo 4— Yaşlıların AAADO Puanlarının, Sosyal Ağ Büyüklüğünün Göç Özelliklerine Göre Dağılımı

Göç Özellikleri	Algılanan Aile Desteği				Algılanan Arkadaş Desteği				Sosyal Ağ Büyüklüğü			
	n	Ortalama± SS	F/t	p	n	Ortalama± SS	F/t	p	n	Ortalama±min -max	Z/x ²	P
Göç yılı												
1-9 yıl	18	28.33±11.09	0.018	0.983	18	12.22±11.16	4.016	0.019	18	12.0±5.0-20.0	x ²	0.022
10-19 yıl	76	28.55±8.57			76	17.17±11.00			76	14.0±6.0-20.0		
20 yıl üzeri	206	28.33±8.91			206	19.40±13.30			206	13.0±2.0-20.0		
Yaşadığı yere uyum												
Hiç/biraz/kısmen	57	25.50±9.95	5.218	0.006	57	16.00±10.35	8.797	0.000	57	15.0±5.0-20.0	8.773	0.012
Oldukça	211	28.68±8.80			211	17.93±11.47			211	13.0±2.0-20.0		
Çok	32	31.53±6.04			32	25.84±9.10			32	15.0±8.0-20.0		
Göç Etme Nedeni												
Siyasal Zorunluluk	212	28.34±8.74	-0.113	0.910	212	19.51±11.11	2.657	0.008	212	13.0±2.0-20.0	Z	0.577
Akraba/yakınlarnın Çağırması	88	28.47±9.37			88	15.73±11.46			88	13.0±5.0-20.0		
Yaşanan Güçlük												
Güçlük Var	236	27.94±9.27	-1.652	0.100	236	17.21±11.39	-3.862	0.000	236	12.0±2.0-20.0	Z	0.002
Güçlük Yok	64	30.01±7.29			64	22.82±10.00			64	14.0±5.0-20.0		
Akrabalarla Görüşme												
Görüşen	288	28.73±8.75	3.347	0.001	288	18.47±11.34	0.517	0.605	288	13.0±3.0-20.0	Z	0.003
Görüşmeyen	12	20.08±9.16			12	16.75±11.27			12	8.0±2.0-19.0		

Yaşlıların AAADÖ Puanlarının, Sosyal Ağ Büyüklüğünün Sağlık Durumu ve Yaşam Memnuniyeti ile Karşılaştırılması

Yaşlıların kronik hastalıklarının olup olmadığına göre aile desteği puan ortalamasında, algılanan arkadaş desteği puan ortalamasında ve sosyal ağ büyüklüğünde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Yaşlıların sağlık durumunu algılamaları ile algılanan aile desteği puan ortalamasında ($F=3.182$, $p<0.05$) ve arkadaş desteği puan ortalamasında ($F=5.096$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülürken, sosyal ağ büyüklüğünde herhangi bir değişiklik saptanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 5).

Yaşlıların yaşam memnuniyetine göre algılanan aile desteği puan ortalamasında ($F=6.311$, $p<0.05$), arkadaş desteği puan ortalamasında ($F=14.763$, $p<0.05$) ve sosyal ağ büyüklüğünde ($\chi^2=13.764$, $p<0.05$) anlamlı bir fark saptanmıştır (Tablo 5).

TARTIŞMA

Bulgaristan'dan 1989 yılında gelen Türk kökenli göçmenlerin büyük bir bölümü daha önce Türkiye'ye göç eden akraba veya komşularının yoğun olduğu bölgelere kendi imkanları ile yerleşirken bir bölümü de devlet tarafından 14 il merkezi ile 23 ilçe ve beldede göçmen ailelerin parasal katkısı ve borçlandırılması esasına dayalı bir yöntemle 5 yıllık süreç içinde yerleşmişlerdir. Göçmenlerin yerleşim programları çerçevesinde planlanan konutlar, ya bu yerleşim için kurulan köylerde ya kentlere veya yerli köylere eklenen mahallelerde yapılmıştır (5) Bu çalışmada yer alan araştırma grubu yaşlılar da İzmir ili Menderes ilçesi Görece beldesine, bu kapsamda yerleştirilmiş Bulgaristan göçmenleridir. Bu bölgede yaşayan yaşlıların üçte ikisi (%70.1) siyasal zorunluluk nedeni ile göç etmek durumunda kalmıştır.

Göç edenlerin sosyal destek ağlarında, sosyoekonomik statülerinde, kültürel ortam ve kişiler arası ilişkilerinde bir takım değişiklikler meydana geldiği bilinmektedir (6). Bu kapsamda, Bulgaristan göçmeni yaşlıların aile ve arkadaş destekleri, sosyal ağlarının büyüklüğü ve onunla ilişkili faktörler incelenmiştir. Göçmen yaşlıların algıladıkları aile desteğinin arkadaş desteğinden daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir (Tablo 1). Bu farklılıkta, göçmen toplulukların daha kapalı gruplar olmasının, öncelikle aile bireylerinden destek beklmelerinin etkili olabileceği düşünülmüştür. Göçmen yaşlıların algıladıkları aile desteğinin (28.38 ± 8.919), Özer ve Fadıloğlu'nun (2006) İzmir ilinde yaşayan yaşlılar üzerinde yürüttüğü çalışma bulgularına (33.57 ± 7.26) göre daha düşük ol-

duğu görülmektedir (8). Araştırmaya katılan yaşlıların aile göç etmelerinden kaynaklı göçün yarattığı değişimleri aile üyelerinin yaşlı birey ile birlikte yaşamasından dolayı, göçmen yaşlılar aile desteğini göçmen olmayan yaşlılara göre daha düşük algılamış olabilir.

Sosyal desteğin sağlanmasında yaşlının etkileşim içinde bulunduğu sosyal ağın büyüklüğü ve algıladığı sosyal desteğin niteliği yaşlılık dönemine uyumunda etkili olmaktadır (8). Araştırma grubundaki yaşlıların ortalama 13 kişiden oluşan sosyal ağlarının on kişisi eş, çocuklar ve torunlar gibi aile üyelerinden oluşmaktadır (Tablo 1). Özer ve Fadıloğlu'nun (2006) göçmen olmayan yaşlılarla yürüttükleri çalışmasında ise, sosyal ağ büyüklüğünün ortalama 3.82 kişiden oluştuğu görülmektedir (8). Bizim çalışmamızda sosyal ağın büyük olmasında, göçmenlerin aile ve akrabalık bağlarına önem vermeleri, geleneksel aile yapılarını sürdürmeleri ve göçmen popülasyonunun kendi içlerine dönük yaşamlarını sürdürmeleri etkili olabilir (2). Göçmen yaşlıların yaşlının aile ve arkadaş desteğinin artmasının sosyal ağının büyüklüğünü de anlamlı ölçüde arttırdığı saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 2).

Literatürde yaşlıların bazı sosyodemografik özelliklerinin algılanan destekte etkili olduğu vurgulanmaktadır (14). Sosyal destek üzerine yapılan çalışmalarda evli kişilerin algıladığı desteğin evli olmayan kişilere göre daha fazla olduğu belirtilmektedir (5,14,15). Literatürde destekler şeklinde çalışmamızda da evli olan göçmen yaşlıların algıladıkları aile desteğinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 3). Bu bilgiyi destekler nitelikte ülkemizde Akın ve Emiroğlu'nun (2006) evde yaşayan yaşlılarla yürüttüğü çalışmasında, medeni durum mutsuzluk düzeyini etkileyen sosyodemografik bir değişken olarak saptanmış, dul olanların sosyal destek puan ortalamaları evli olanlardan daha düşük olarak belirlenmiştir (7).

Bazı çalışmalarda yaş ilerledikçe sosyal ağdaki azalmalar ve değişikliklerin, algılanan sosyal destekte de azalmalar yaratacağı düşüncesi ortaya konmuştur (7,12,14). Bulgaristan göçmeni yaşlılarda da 75-90 yaş ve üzeri grupta aile desteğinin, 65-74 yaş grubuna göre daha düşük algılandığı saptanmıştır (Tablo 3). Yaşlılar sosyal çevrelerindeki kayıpları gençlere göre daha zor telafi ederler ya da hiç edemezler. Bu durum yaşlıların sosyal desteklerinin azaldığı anlamına gelecektir. Literatürde özellikle erkekler için yaş ilerledikçe sosyal desteğin azaldığı belirtilmektedir (16). Ayrıca yaş ilerledikçe kişinin destek ilişkisinde alıcı rolden verici role geçtiği de bir gerçektir (12).

Genellikle kadınların erkeklerden daha fazla sosyal destek aldıkları belirtilmektedir (14). Sosyal desteğin cinsiyetle far-

Tablo 5— Yaşlıların AAADO Puanlarının, Sosyal Ağ Büyüklüğünün Yaşam Memnuniyeti ve Sağlık Durumuna Göre Dağılımı

Sağlık Durumu Yaşam Memnuniyeti	Algılanan Aile Desteği				Algılanan Arkadaş Desteği				Sosyal Ağ Büyüklüğü			
	n	Ortalama ±ss	F/t	p	n	Ortalama± ss	F/t	p	n	Ortalama±min -max	Z/x ²	P
Kronik Hastalık			t				t				Z	
Var	242	28.45±9.20	0.285	0.776	242	18.14±11.40	-0.815	0.416	242	13.0±2.0-20.0	-0.326	0.745
Yok	58	28.08±7.69			58	19.50±11.04			58	12.0±4.0-20.0		
Sağlık Durumunu Algılama			F				F				x²	
İyi	89	30.08±7.35	3.182	0.043	89	20.98±10.86	5.096	0.007	89	13.0±5.0-20.0	3.696	0.158
Orta	139	28.23±9.32			139	18.35±11.13			139	12.0±3.0-20.0		
Kötü	72	26.56±9.58			72	15.33±11.64			72	13.0±2.0-20.0		
Yaşam Memnuniyeti			F				F				x²	
Hiç/Biraz/Kısmen	88	26.11±9.68	6.311	0.002	88	14.07±10.51	14.763	0.000	88	11.0±4.0-20.0	13.764	0.001
Oldukça	146	30.16±8.12			146	18.65±11.83			146	13.0±3.0-20.0		
Çok	66	27.48±8.84			66	23.65±8.77			66	14.0±2.0-20.0		

kını araştıran çalışmalarda erkeklerin sosyalleşme sürecinde, otonomi, kendine güven ve bağımsızlığa önem verdikleri belirtilerek, bu özelliklerin sosyal destekten yararlanmayı engelleyebileceği, kadınların ise sıcak, duyarlı ve sorunlarını başkalarıyla paylaşan insanlar olmaları beklendiği için sosyal destek kaynaklarından daha fazla yararlanabilecekleri belirtilmiştir (16). Barker, Morrow ve Mittenes (1998) cinsiyetin sosyal destek ağındaki etkisini araştırdıkları çalışmada kadınların erkeklere göre daha geniş bir sosyal ağa sahip olduklarını saptamışlardır (17). Çalışmamızda göçmen yaşlıların cinsiyetinin, algılanan aile, arkadaş desteğini ve sosyal ağ büyüklüğünü önemli düzeyde etkilemediği saptanmıştır (Tablo 3). Ancak ülkemizde yaşlılar üzerinde yapılan bazı çalışmalarda dünya literatüründeki bilginin aksine erkeklerin algılanan aile desteği puan ortalamalarının kadınlara göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ve erkeklerin kadınlara göre daha büyük bir sosyal ağa sahip olduklarını saptamışlardır (7,8). Bizim çalışmamızda cinsiyetin önemsiz çıkmasında, Bulgaristan göçmeni yaşlıların cinsiyet farkının toplumsal olarak ön planda olmadığı farklı bir sosyokültürel yaşamdan gelmeleri etkili olabilir.

Litwin ve Landau (2000) yaşlılar üzerinde yürüttüğü çalışmasında yüksek eğitimin özellikle arkadaşlardan oluşan sosyal ilişkilerde önemli bir faktör olduğunu bildirmektedir (18). Ancak çalışmamızda göçmen yaşlıların öğrenim düzeyi algılanan aile, arkadaş desteğini ve sosyal ağ büyüklüğünü etkilememektedir (Tablo 3). Benzer şekilde gerek ülkemizde yaşlılar üzerinde yürütülen iki ayrı çalışmada da yaşlıların eğitim düzeyleri ile sosyal destekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (7,8).

Sosyal destek algısının, sosyoekonomik ve çalışma statüsü ile arttığı belirtilmektedir (14). Benzer şekilde çalışmamızda gelirini giderinden az olan göçmen yaşlılar aile ve arkadaş desteğini daha az algılamaktadır (Tablo 3). Ancak, Akın ve Emiroğlu (2006) çalışmasında sosyoekonomik durumun bireyin sosyal kaynakları elde etmesinde önemli olabileceğini için sosyal destek yapısının büyüklüğü ve çeşitliliğini de etkileyebileceği düşünerek çalışmasında incelemiş fakat istatistiksel olarak önemli bir ilişki saptamamışlardır (7). Litwin ve Landau (2000) ileri yaşlılarda yürüttükleri çalışmalarında “geliri yüksek” olan yaşlıların sosyal desteği yüksek olmasına rağmen, “geliri düşük” yaşlılarla aralarında istatistiksel olarak önemli bir fark saptamamışlardır (18).

Yaşlıların göç etme yıllarının, aile desteğini etkilemediği ancak arkadaş desteği ve sosyal ağ büyüklüğünde etkili olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Buna göre göç etmelerinin üzerinden 20 yıl ve daha çok zaman geçen yaşlıların daha kısa süre

geçen yaşlılara göre sosyal ağları daha geniş ve arkadaş desteği daha yüksektir (Tablo 4). Bu sonuç yaşlıların göçün üzerinden yıllar geçtikçe yaşadıkları yere uyumlarının arttığını, komşuluk ilişkilerinin gelişerek olumlu sosyal etkileşimler yaşadığını, sosyal ağlarının genişlediğini ve arkadaş desteğini arttırdığını düşündürmektedir.

Komşularla olumlu ilişkilerin artması, sosyal desteğin, memnuniyetin ve yaşanılan yere uyumun artmasında etkili bir faktör olarak görülmektedir (19). Bu bilgiyi destekler şekilde, yaşadığı yere çok uyum gösteren göçmen yaşlıların daha çok arkadaş desteğine ve daha büyük sosyal ağa sahip olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Sosyal desteğin göçmen yaşlıların uyum sağlamaları yanı sıra ruhsal sağlıkları üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Amerika’da yaşayan Koreli göçmen yaşlılar ile yürütülen çalışmada, aile desteği olan göçmen yaşlıların ait olma, güvenlik, kimliğinin bilinmesi gibi gereksinimlerinin karşılanması sayesinde duygusal olarak daha iyi olduklarını ve bu yaşlılarda daha az depresyon görüldüğü saptanmıştır (20).

Yaşlıların göç etme nedenleri aile desteğini etkilemezken zorunlu olarak Bulgaristan’dan göç eden yaşlıların kendi isteği ile göç eden yaşlılara göre daha çok arkadaş desteğine sahip olduğu görülmektedir (Tablo 4). Göçmen yaşlılar kendileri gibi benzer durumda olan aile bireyleri ile aynı mahallede yaşadıkları için, göç etme nedenleri algıladıkları aile desteğinde önemli bir değişiklik oluşturmamıştır. Türk ve Müslüman olmalarından dolayı baskı gören ve göçe zorlanan Bulgaristan göçmenleri Türk toplumunda üzüntü ile karşılanmış ve bu ailelere her türlü sosyal destek toplum tarafından verilmiştir (2,10). Toplumundaki bu yaklaşım, göçmen yaşlıların arkadaş destek algılarının artmasında ve sosyal ağlarının genişlemesinde etkili bir faktör olarak düşünülebilir.

Yaşlıların algıladıkları aile desteği ve sosyal ağ büyüklüğü akrabalarla görüşme durumlarına göre farklılık göstermektedir. Akraba/yakınları ile görüşen grubun aile destekleri, akraba/yakınları ile görüşmeyen gruba göre daha yüksektir ve sosyal ağı daha geniştir (Tablo 4). Yaşlıların algıladıkları arkadaş desteğinin akrabalarla görüşme durumlarından etkilenmediği saptanmıştır. Bu sonuç bize Bulgaristan göçmenlerinin geleneksel dayanışma kalıplarını sürdürdüğünü ve sosyal destek kaynağı olarak öncelikli olarak akrabalarından yararlandığını düşündürmektedir.

Araştırmalar kronik bir sorunu ve fiziksel bir yetersizliği olan yaşlıların diğerlerine göre daha az sosyal desteğe sahip olduklarını ortaya koymaktadır (6,16). Ancak çalışmamızda göçmen yaşlıların aile, arkadaş destekleri ve sosyal ağ büyüklükleri herhangi bir kronik hastalıklarının olma durumundan etkilenmediği görülmektedir (Tablo 5).

Yaşlıların sağlıklarını algılama durumu, algılanan aile ve arkadaş desteğini etkilemektedir ($p<0.05$). Sağlık durumunu "iyi" olarak değerlendiren grup "kötü" algılayan gruba göre daha fazla aile ve arkadaş desteğine sahip olduğunu düşünmektedir (Tablo 5). Sosyal destek sonucu ortaya çıkan saygınlık, moral artışına ve yaşamdan duyulan memnuniyete, stres verici olaylarla baş etmeye olumlu katkılarda bulunmaktadır. Yaşlıların yaşam memnuniyetleri aile, arkadaş desteklerini ve sosyal ağlarının büyüklüğünü etkilemektedir ($p<0.05$). Yaşam memnuniyeti "kısmen" memnun olan grup diğerlerine göre aile ve arkadaş desteğini daha az algılamakta ve sosyal ağı diğer gruplara göre daha dar olmaktadır.

Bu araştırma sonucunda, yaşlıların sosyal ağ büyüklükleri ile sosyal destek yapılarının ilişkili olduğu, yaşlıların değişen toplum yapısı içerisinde sorunlarına ve gereksinimlerine en iyi şekilde cevap verebilmek, aile ve toplumla bütünleşmelerini, daha rahat ve mutlu yaşamalarını sağlamak için yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. International Organization for Migration (IOM). World Migration. [Internet] Available from: <http://www.iom.int/jahia/jsp/index.jsp>. Accessed: 21.11.2011.
2. Parla Alpan A. Longing, belonging, and locations of homeland among Turkish immigrants from Bulgaria. *Journal of Southeastern Europe and Black Sea* 2006;6(4):543-57.
3. Parla A. Irregular workers or ethnic kin? Post-1990s labour migration from Bulgaria to Turkey. *International Migration* 2007;45(3):157-81.
4. Parla A. Remembering across the border: Postsocialist nostalgia among Turkish immigrants from Bulgaria. *American Ethnologist* 2009;36(4):750-67.
5. Sabuncuoğlu O. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türklerde anne ve çocukların ruhsal durumu. *PTT Hastanesi Tıp Dergisi* 2003;25(3):134-41.
6. Lee YM. The Immigration experience among elderly Korean immigrants. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 2007;14:403-10. (PMID:17517031).
7. Akın B, Emiroğlu ON. Evde yaşayan yaşlılarda sosyal destek yapısı, sağlık durumu ve yetiyitimi ilişkisi. *Turkish Journal of Geriatrics* 2006;9(3):170-6.
8. Özer S, Fadiloğlu Ç. 65 yaş ve üzeri bir grup yaşlının aile sağlıklarının, sosyal ağlarının ve algıladıkları aile destek sistemlerinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Geriatrics* 2006;9(3):158-64.
9. Güleç M, Tekbaş ÖF. Sağlık perspektifinde yaşlılık. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi* 1997;17(6):369-78.
10. Petkova L. The ethnic Turks in Bulgaria: Social integration and impact on Bulgarian-Turkish relations, 1947-2000. *The Global Review of Ethnopolitics* 2002;1(4):42-59.
11. Procidano ME, Heller K. Measures of perceived social support from friends and from family: Their validation studies. *American Journal of Community Psychology* 1983;11(1):1-24. (PMID:6837532).
12. Soriaş O. Sosyal destek kavramı. *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 1988;27(1):353-7.
13. Hirsch BJ. Natural support system and coping with major life change. *American Journal Community Psychology* 1980;8:159-72.
14. Wu Z, Hart R. Social and health factors associated with support among elderly immigrants in Canada. *Research on Aging* 2002;24(4):391-412.
15. Cohen S, Wills TA. Stress, social support and buffering hypothesis. *Psychological Bulletin* 1985;98(2):310-57. (PMID:3901065).
16. McIl JM, Reinhardt JP. Interactive effect of support from family and friends in visually impaired elders. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci* 2001;56(69):374-82. (PMID:11682591).
17. Barker JC, Morrow J, Mitteness LS. Gender informal social support networks and elderly urban African Americans. *Journal of Aging Studies* 1998;12(2):199-222.
18. Litwin H, Landau R. Social network type and social support among the old-old. *Journal of Aging Studies* 2000;14(2):213-28.
19. Brown SC, Mason CA, Spokane AR, Cruza-Guet BL, Szapocznik J. The relationship of neighborhood climate to perceived social support and mental health in older hispanic immigrants in Miami. *Journal of Aging and Health* 2009;21(3):431-59. (PMID:19318605).
20. Lee Y, Holm K. Family relationships and depression among elderly Korean immigrants. *ISRN Nurs*. 2011;2011:429249. doi:10.5402/2011/429249. (PMID:22007321). [Internet] Available From <http://www.isrn.com/isrn/nursing/2011/429249/>. Accessed: 21.11.2011.